

Kuka kuulee köyhää?

Raamatun köyhyystekstien tutkimuksen metodista

JOHDANTO

Köyhyydellä ei ole alkua, ei yksiselitteistä syntymekanismia eikä pysyvää mittakaavaa. Köyhyyttä on koettu ajasta ja paikasta riippumatta, mutta sen muoto ja määritelmät ovat vaihdelleet. Deuteronomium muistuttaakin, että ”köyhiä tulee maassanne olemaan aina. Siksi minä käsken teitä osoittamaan anteliaisuutta osattomille ja varattomille maanmiehillenne.” (Deut. 15:11)¹ Sitaatti esitetään usein erilaisissa yhteyksissä, mutta jostakin syystä jakeen alkuosaa siteerataan huomattavasti useammin kuin jälkiosan kehotusta anteliaisuuteen.

Deuteronomiumin jakeet 15:1–11 käsittelevät köyhän velallisen armahtamista muinaisessa Israelissa. Kyseinen teksti on yksi monista Raamatun köyhyyttä ja köyhien asemaa kuvaavista jaksoista. Köyhyysteema on niin laajalti esillä Raamatun teksteissä, että on mahdollista puhua yhdestä, läpi Raamatun kulkevasta punaisesta langasta. Tasapuolisuuden nimissä on kuitenkin todettava, että suhde köyhyyteen vaihtelee merkittävästi eri Raamatun teksteissä. Siksi niistä muodostuvan kokonaisuuden voi määritellä moniääniseksi ja paikoin jopa riitaisointuiseksi.²

Huolimatta köyhyysteeman keskeisestä asemasta Raamatun tekstien joukossa sen tutkimukseen ja ilmiön tarvitseman tutkimusmetodin kehittelyyn on paneuduttu varsin harvoin. Perinteisessä suomalaisessa eksegeettisessä tutkimuksessa kysymystä erityisen metodin tarpeesta ei ole nostettu esiin lainkaan.³ Vapautuksen teologian myötä kysymys köyhyydestä Raamatussa ja myös nykypäivän köyhien rooli raamatuntulkitsijoina on kuitenkin tullut

jossakin määrin osaksi myös suomalaista tieteellistä keskustelua. Huomattavasti yleisempää on esimerkiksi puhua sosiaalitieteellisestä raamatuntutkimuksesta.⁴

Tämä artikkeli paneutuu erityisesti kysymyseen Raamatun köyhyystekstien tutkimuksen lähtökohdista ja menetelmistä. Artikkelin alkuosassa kysymys on historiallinen: miten Raamatun köyhyystekstien tutkimus heijastaa kulloistenkin ajanjaksojen laajempia historiallisia kehityskaaria? Asiaa tarkastellaan kahden esimerkin avulla: Alfred Rahlfsin tutkimus psalmien terminologiasta ja vapautuksen teologian raamatunkäyttö. Köyhyystekstien tutkimuksen analyysin jälkeen artikkeli esittelee uuden jäsennyksen Raamatun köyhyystekstien tutkimuksen metodiksi.

ALFRED RAHLFSIN PSALMITUTKIMUS

Eurooppalaisesta näkökulmasta köyhyyshistorian merkittävä taitekohta sijoittuu 1800-luvulle. Taus-tan kehitykselle loi industrialismi, laaja-alainen teollistuminen, jonka oli tehnyt mahdolliseksi erityisesti höyryvoiman käyttöönotto. Industrialismin edelläkävijänä kulki Britannia, mutta muu Eurooppa ei jäänyt paljon jälkeen. Teollisuus tarvitsi laajan työväestön, mikä johti kasvaviin muuttovirtoihin kohti väkimäärältään paisuvia kaupunkeja. Teollistumisen ja kaupungistumisen kannoilla seurasivat myös monet vakavat sosiaaliset ongelmat kuten kaupunkien köyhälistön syntyminen, lapsityövoiman käyttö ja monin paikoin puutteelliset asumisolot. Teollisuus loi rikkautta harvoille ja piti suurta kansanosaa köyhydessä. 1800-luvulla nousivat

esiin myös ammattiliitot ja poliittisen vaikuttamisen uudet aallot. Näiden yhtenä merkkipaaluina oli Karl Marxin *Kommunistinen manifesti* vuonna 1848. Kysymys köyhyydestä oli 1800-luvulla esillä julkisessa keskustelussa useasta näkökulmasta.⁵

On tuskin sattumaa, että vuonna 1892 julkaistu eksegeettinen tutkielma tarkasteli samaa aihepiiriä. Vuonna 1865 syntyneen ja sitten teologiaa ja itämaisia kieliä Halleissa ja Göttingenissä opiskelleen Alfred Rahlfsin⁶ merkittävä elämäntyö septuagintatutkimuksen saralla sai alkunsa liseniaattityöstä *עני und עני in den Psalmen* (1892). Rahlfsin lyhyen kirjan, nykyterminologialla laajan artikkelin, painopiste on filologinen, eivätkä ajankohtaiset kysymykset näy tekstissä millään tavoin suorina kysymyksenasetteluina.

Heprealaisten termien analyysi osoittaa sanaston suuren merkityksen psalmeissa. Rahlfs esittelee sanojen ja sanontojen esiintymiä yksityiskohtaisesti ja esittää, että suurehko joukko kyseisiä psalmeja on peräisin samalta kirjoittajalta.⁷ Kyseisen kirjoittajan Rahlfs ajoittaa pakkosiirtolaisuuteen tai sen jälkeiselle aikakaudelle.⁸ Teoksen sisällöllisesti ratkaissavassa vaiheessa Rahlfs esittelee sanojen *עני* ja *עני* käyttöä joissakin Vanhan testamentin teksteissä ja erityisesti niiden vastineita vanhoissa käännöksissä. Septuagintan osuus on vertailussa keskeinen.

Septuagintassa sana *עני* on käännetty 23 kertaa ilmauksella *πτωχός*, 5 kertaa ilmauksella *πένης* ja 2 kertaa ilmauksella *ταπεινός*. Vastaavasti sanan *עני* käännökset ovat: 7 kertaa ilmaus *πρωϋς*, 3 kertaa *πένης*, 1 kerran *πτωχός*.⁹ Sanat *πτωχός* ja *πένης* viittaavat yleensä köyhään, sanojen *πρωϋς* ja *ταπεινός* merkityskentät sisältävät myös ajatuksen nöyrästä ja alistetusta. Toisaalta Rahlfs huomauttaa kyllä, että syyrialainen käännös ei tee kyseistä jakoa köyhyyden ja nöyryyden välillä vaan käyttää pelkästään köyhyyteen liittyvää sanastoa. Tällä ei ole kirjan argumentaatioissa juurikaan merkitystä.¹⁰

Tarkastellessaan sanojen *עני* ja *עני* merkitystä Rahlfs kääntää katseensa lähes pelkästään sanojen uskonnolliseen merkitykseen. Hänen mukaan kysymys on nöyryydestä, jotka etsivät Jahven tahtoa ja jotka haluavat alistua sen hurskaaseen tutkimiseen. Monikolliset ilmaukset, kuten *עניי*, viittaavat nöyrien ja hurskaiden (die Frommen) ryhmän tai jopa puo-

luen (Partei) olemassaoloon. *Anawim*-puolue oli ottanut eksiliä edeltävien profeettojen aseman ja etsi pakkosiirtolaisuuden hädässä uutta uskonnollista alkua. Rahlfsin mukaan sanoilla *עני* ja *עני* kuvattiin eksiilin aikana ja sen jälkeen vallinnutta mentaliteettia, lähinnä uskonnollista asennetta.¹¹

Rahlfsin monet eksegeettiset havainnot ovat edelleen keskeisiä ja mielekkäitä, vaikka tarkastelua voi pitää myös yksipuolisena. Psalmien köyhyys-teksteissä esiintyy selvästikin ilmauksia, joiden uskonnollista ulottuvuutta ei ole syytä kyseenalaistaa. Sitä vastoin Rahlfs näyttää jostakin syystä ohittavan lähes kokonaan sen näkökulman, että aineellinen ja konkreettinen köyhyys heijastuisi myös psalmeissa.

Rahlfs hakee päättelyn välineet metodisen tarkasti teksteistä, käännöksistä, sanakirjoista ja Vanhan testamentin hepreankielisten ilmausten analyysistä. Hänen tehtävänsä on tarkastella Psalmien kirjan kahden sanan merkitystä ja alkuperäistä asiayhteyttä. Laadukkaaseen ja monilta osin hyvin argumentoituun tutkimukseen pitää kuitenkin esittää kriittinen kysymys: millä perusteella aineellisen

-
- 1 Jakeen Deut. 15:4–5 mukaan köyhiä ei tulisi olla israelilaisten keskuudessa lainkaan, jos Jahven lakia noudatetaisiin. Sekä jae 15:4 että 15:11 kuuluvat shemitta-lakia (*שמיטה*) täydentäviin deuteronomistisiin lisäyksiin. Preuss 1982, 53; Veijola 1996, 254–257. Vrt. Mark. 14:7.
 - 2 Latvus, Häkkinen ja von Weissenberg 2010. Katso myös Räisänen 1993, 219–225.
 - 3 Riekkinen & Veijola (1986) ei tuo kysymystä esiin lainkaan. Metodiodoppi edustaa aikansa ja erityisesti edeltävien vuosikymmenien kansainvälistä peruseksegeesia. Köyhyyteemää on käsitellyt eksegeettisesti Huuhtanen 1976 ja 1977.
 - 4 Hakola & Merenlahti 1997 (erityisesti Schürgerin ja Veijolan artikkelit) ja Luomanen & Hakola (2006, 611–629) kuvaavat monipuolisesti tutkimuksen uusiutuvia näkökulmia.
 - 5 Vidler 1977, 90–100; Klinge 1985, 131–142, 164–230; Götzelmann 2005, 34–36.
 - 6 Alfred Rahlfs (29.5.1865 – 8.4.1935) syntyi Lindenissä (Hannover) ja teki elämäntyönsä professorina Göttingenissä.
 - 7 Rahlfs 1892, 29.
 - 8 Rahlfs 1892, 50.
 - 9 Rahlfs 1892, 56–57.
 - 10 Rahlfs 1892, 59.
 - 11 Rahlfs 1892, 80–88 toteaa, että ajatuksen *anawim*-ryhmästä oli esittänyt jo aiemmin H. Graetz, *Commentar zu den Psalmen*. Ilmeisesti kyseessä on teos Graetz, H., *Kritischer Commentar zu den Psalmen*.1882/83.

ja taloudellisen köyhyyden näkökulman voi johtopäätöksissä sivuuttaa? Sulkevatko teksteissä olevat ”uskonnolliset” tai ”nöyryyteen” liittyvät elementit kokonaan pois aineellisen todellisuuden?

Myöhemmät tutkimukset ovat näissä kohdin korjanneet Rahlfsin tulkintaa ja osoittaneet sen yksipuolisuuden: myös psalmeissa on kysymys taloudellisen ahdingon ja aineelliseen puutteen kuvauksesta.¹² Uskonnollinen ja taloudellinen retoriikka nivELYTYVÄT toisiinsa tavalla, joka edellyttää huolellista tekstien tarkastelua eri näkökulmista. Samalla on todettava, että juuri psalmitekstien ajoitukseen ja sosio-kulttuuriseen viitekehykseen liittyvien kysymysten analyysi jatkuu edelleen, eikä laajaa konsensusta asiasta ole saavutettu.

Palaan kuitenkin vielä Rahlfsin tutkimukseen. Hän ei työskennellyt tyhjiössä vaan tietystä sosio-kulttuurisessa todellisuudessa. 1800-luvun lopulla käytiin tiukkaa debattia niin köyhyydestä kuin myös köyhien aseman parantamiseen liittyvistä poliittisista liikkeistä.

1800-luvun jälkipuoliskolla edes teologit eivät voineet välttää sosiaalisia kysymyksiä, jotka tulivat jälleen melko selkeästi mukaan teologiseen ohjelmaan. Teollinen vallankumous ja kaupungistuminen aiheuttivat laajalti köyhyyttä, sairauksia ja epätoivoa, mihin teologian oli otettava kantaa säilyttääkseen uskottavuutensa.¹³

Tämänkaltaisesta odotusarvosta huolimatta Rahlfs ei määrittele sanallakaan omaa kantaansa aikansa poliittisiin liikkeisiin tai yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Pikemminkin voi ajatella, että hänen työtään leimaa pyrkimys huolelliseen, tieteelliseen työhön, jossa sulkeistetaan tutkija ja ympärillä olevan todellisuus. Tämä voidaan esittää graafisesti seuraavan kuvion avulla.

<i>Anawim:</i> nöyrät ja hurskaat	Psalmi (kirjoittaja)	[Tutkija]	[Nykyhetken todellisuus]
---	-------------------------	-----------	-----------------------------

Rahlfs samastaa tarkastelemiensa psalmien kirjoittajan ja psalmiteksteissä mainitun *anawim*-ryhmän: kirjoittaja on yksi heistä, yksi nöyristä uskonnollisista rukoilijoista. Samalla *anawim*-ryhmä ikään kuin puhdistetaan taloudellisen, aineellisen, poliit-

tisen köyhyyden piirteistä; näin siitä huolimatta, että myös Rahlfsin mukaan sanaston perusteella Vanhan testamentin teksteissä kyllä muutoin käsitellään köyhyyttä.

On myös syytä kysyä, mikä merkitys tulkintaan on ollut 1800-luvun lopun poliittisilla liikkeillä. Kun raamatuntutkija tulkitsee muinaisen israelilaisen ryhmän uskonnolliseksi, ei-aineelliseksi ja ei-poliittiseksi, toivoiko hän omasta ajastaan samaa? Projisoiko Rahlfs henkilökohtaisen ideaalikuvasa oman aikansa köyhistä psalmien tekstiin? Perustellun kieltävän tai myöntävän vastauksen etsiminen edellyttäisi matkaa henkilöhistoriaan, 1890-luvun detaljoituun keskusteluun ja tutkijan asemoimista hänen omaan sosiaaliseen kontekstiinsa.

Kaaviossa oikean laidan sanat Tutkija ja Nykyhetken todellisuus ovat hakasuluissa. Vaikka tutkijan persoonan poistaminen tekstin riveiltä näyttää teknisesti onnistuvan varsin vaivattomasti, niin aivan varmasti samaa ei voi kuitenkaan sanoa rivien väleistä. Ehkä ne tuovat saman persoonan takaisin entistä elinvoimaisempana, mutta kuitenkin vaikeasti tunnistettavana. Oman itsen ja oman sosiokulttuurisen ympäristön kitkeminen pois tekstistä ei näytä onnistuvan helposti vaan tutkijan omat käsitykset omasta elinpiiristä voivat kaikesta huolimatta heijastua tekstiin.

VAPAUTUKSEN TEOLOGIAN VAIKUTUS

Toisena esimerkkinä tarkastelen vapautuksen teologian raamatuntutkimusta ja -tulkintaa. Vapautuksen teologian energinen vaikutusjakso sijoittuu 1960-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin. Monitasoinen ja -ulotteinen liike nosti esiin teologian tekemisen uusia periaatteita ja kysyi, kuka teologiaa tekee ja millä tavoin. Samalla se myös toi esiin uusia sisällön painopisteitä. Erityisesti kysymys köyhien asemasta nousi esiin uudella tavalla, kun keskiöön nostettiin köyhien ensisijaisuus (preferential option for the poor) ja nähtiin köyhät teologian tekemisen subjekteina.¹⁴ Vapautuksen teologian yksi olennainen piirre liittyy raamatuntulkintaan paikallisessa kontekstissa ja sitä on jopa luonnehdittu ensisijaisesti raamatunlukuliikkeeksi.¹⁵ Raamatun tekstin ja sosiaalisen todellisuuden vuorovaikutusta haettiin sekä ruohonjuuritason perusyhteisöjen tulkinnoista

että myös tutkimuksen parista. Vapautuksen teologiassa pyrittiin myös tietoisesti tulkitsemaan ja löytämään uudelleen köyhien näkökulmasta niin Raamatun tekstit kuin myös myöhempi kirkon historia ja oppi.¹⁶ Saman trendin vaikutusalaan liittyy myös laajempi kiinnostus sosiaalisten kysymysten tarkasteluun eksegetiikassa.

Monet raamatuntutkijat tarttuivat uusiin näkökulmiin; tunnettuja esimerkkejä ovat Norman Gottwald¹⁷ ja Norbert Lohfink.¹⁸ Seuraavan polven tutkijoita, joiden työssä vapautuksen teologian motiivit vaikuttavat taustalla ovat muun muassa Leslie Hoppe,¹⁹ David Pleins²⁰ ja William Domeris.²¹

Lohfinkin artikkeli ”Anawim-puolueesta köyhien kirkkoon” (Von der ”Anawim-Partei” zur ”Kirche der Armen”) tarjoaa kattavan johdatuksen aiempaan tutkimukseen ja muotoilee suurimmat avoimet kysymykset, kuten sen, koskettaako psalmeissa kuvattu köyhyys koko kansaa vai onko kysymys jostakin tietystä ryhmästä.²² Lohfink osoittaa ilmeistä mielenkiintoa vapautuksen teologiaan yleensä ja erityisesti kysymykseen köyhistä Raamatun teksteissä. Vapautuksen teologian tutkijoilta hän penää asianmukaista historiallista ja eksegeettistä työskentelyä, jotta tulkintaprosessi olisi riittävän tasokas ja monipuolinen.

Vapautuksen teologian esiin nostamaa uutta tutkimus- ja tulkintakonseptia voi kuvata seuraavalla kaaviolla.

Köyhät ja heidän todellisuutensa	Raamatun teksti (kirjoittaja)	Tutkija (tulkitsija)	Nykyhetken köyhien todellisuus
----------------------------------	-------------------------------	----------------------	--------------------------------

Koko tulkinta avautuu köyhien todellisuudesta käsin ja luo asioiden uuden käsittelyjärjestyksen. Perusyhteisöissä köyhät tulkitsivat omaa todellisuuttaan, mutta tutkimuskirjallisuudessa esiin nousee toistuvasti esiin se, etteivät köyhien omat tulkinnat useinkaan dokumentoituneet²³ ja niitä esiintyi ylipäänsä harvakseltaan.²⁴ Köyhyys merkitsee yleensä myös syrjään jäämistä julkisesta tulkinnasta puhumattakaan akateemisista tutkimusprosesseista.

Vapautuksen teologian raamatuntulkintaan kohdistui myös kriittisiä kysymyksiä. Tuliko köyhi-

en todellisuudesta liian ratkaiseva tekijä raamatuntulkinnassa, niin että eksegeesin sijaan tilalle astui eisegeesi, nykyhetken projisointi tekstimaailmaan?

Ylilyöntejä tuskin kukaan voi kieltää sen enempää kuin sitäkään, että vapautuksen teologian nykytilanne näyttää aneemiselta ja ponnottomalta, vaikka huhut sen totaali- tai aivokuolemasta olisivatkin yksipuolisia.²⁵ Kertomuksen dramatiikan kannalta on meneillään pitkä ja yhdenmukainen trendi, kun neljännesvuosisadan jatkunut uusliberalistisen politiikan globaali esiinmarssi on lyönyt vapautuksen teologian kanveesiin ottamaan lukua – ellei peräti odottamaan tyrmäystuomiota. Toisaalta voimistuva kritiikki yhteiskunnallisen jakautumisen kasvusta ja laajojen kansanosien jäämisestä erilaisiin työttömyys-, palkka- ja köyhyysloukkuihin luo myös tarpeita muutokseen. Osa draaman seuraajista odottaa siis edelleen taistelijan nousua jalkeille ja uuden erän alkua.

INTERKONTEKSTUAALINEN METODI

Raamatun köyhyystekstit sekä niiden uudenlainen tarkastelu on Suomessa tullut ajankohtaiseksi vuonna 2010 julkaistun *Köyhien Raamattu* -teoksen

12 Esimerkiksi: van der Ploeg 1950, 263–265; Lohfink 1986, 174; Pleins 2001, 420–437.

13 Forester 2000, 759. Sosiaalisen kristillisyyden (Social Christianity) nimitys syntyi 1800-luvun loppupuolella mutta nousi merkittävään asemaan erityisesti maailmansotien välisenä aikana. Katso Atherthon 1994, 6–10.

14 Latvus 2002, 35–54.

15 Schürger 1997, 166; Rowland 1999, 7–8.

16 Pixley & Boff 1989.

17 Gottwald 1981.

18 Lohfink 1986, 153–176.

19 Hoppe 2004.

20 Pleins 2001.

21 Domeris 2007.

22 Lohfink (1986, 153–176) muistuttaa myös, että sosiaalisen todellisuus ja tekstien syntyhistoria (redaktioprosessi) ovat kietoutuneet yhteen tavalla, jota on vaikea selvittää.

23 Eräs harvoista poikkeuksista on Ernesto Cardenalen talentamat keskustelut teoksessa *The Gospel in Solentina-me*.

24 West 2007, 1–3. West 1999, 21–33 on aiemmin esittänyt eräänlaisena ratkaisuna tavallisten raamatunlukijoiden ja raamatuntutkijoiden yhteistyön ja vuorovaikutuksen lisäämistä.

25 Vuola 2008, 99–108.

myötä.²⁶ Teos sisältää kaikki keskeiset Raamatun köyhyyteen liittyvät tekstit, niiden eksegeettisen analyysin sekä nykyhetken köyhyysilmiöön liittyviä jatkoanalyysseja. Se on avoimesti ohjelmallinen ainakin kahdessa mielessä. Ensinnäkin siinä on valikoitu lukuisa määrä Raamatun tekstejä, jotka liittyvät köyhiin ja köyhyyteen. Valinta perustuu siihen yksinkertaiseen tosiseikkaan, että köyhyystekstien määrä Raamatussa on merkittävä, mutta siitä huolimatta niukasti tutkittu. Toiseksi teema muistuttaa vallitsevasta kansallisesta ja globaalista tilanteesta: köyhyys vaivaa edelleen vakavalla tavalla ihmiskuntaa.²⁷

Taustalla olevaa metodia nimitän interkontekstuaaliseksi.²⁸ Interkontekstuaalisen metodin lähtökohtana on ottaa todesta kaikki neljä aiemmin mainittua tulkinnallisesti keskeistä tekijää ja kehittää Raamatun köyhyystekstien tutkimuksen metodia, tehdä siitä entistä läpinäkyvämpää, asianmukaisempaa ja tutkimuksellisesti perusteltua. Lähtökohdissa on yhtymäkohtia (ja myös merkittäviä eroja) verrattuna brittiläiseen Urban Theology -malliin ja sen pohjalta luonnosteltuun kontekstuaalisen teologian konseptiin.²⁹ Yhteyksiä voi havaita myös Kari Syreenin kolmen maailman malliin.³⁰

Interkontekstuaalinen metodi yhdistää eksegeettisen työskentelyn nykyhetken köyhyystutkimukseen kiinnittämällä huomionsa neljään prosessin ydinkohtaan, joiden sivuuttaminen oleellisesti vaikuttaisi tulokseen. Monia muitakin vaikuttavia osatekijöitä voisi mainita, mutta näiden avulla voi tarkastella keskeistä osaa tulkintaprosessista.

Köyhä 1 (Konteksti 1)	Raamatun teksti (Kirjoittaja; konteksti 2)	Tutkija (Konteksti 3)	Köyhä 2 (Konteksti 4)
--------------------------	---	--------------------------	--------------------------

KÖYHÄ 1

Syreenin kolmen maailman malli kiinnittää erityisen huomionsa tekstin maailmaan, symboliseen maailmaan ja reaaliseen maailmaan. Kaaviossa tekstin takana oleva nimike ”köyhä 1” vastaa samoihin kysymyksiin, jotka Syreenin kaaviossa kuuluvat reaalisen maailman analyysiin.³¹ Kysymys on sosiaalisen,

poliittisen ja kulttuurisen maailman todellisuudesta, joka on olemassa yhtäältä kertomusten luomassa maailmassa, mutta myös niistä riippumatta. Köyhällä, joka on ”tekstin takana”³² ei ole omaa ääntä ja siksi köyhän äänen kuuleminen on väistämättä sidoksissa muihin tekijöihin. Muutoinkin tekstin taustalla olevan köyhän todellisuuden selvittäminen on aina väistämättä katkelmallista ja tulkinnanvaraista. Näiden vaikeuksien ei tule johtaa laiminlyömyään tätä näkökulmaa, sillä monissa kohdissa jo pelkkä kysymys köyhän omasta ja raamatuntekstistä riippumattomasta äänestä avaa heuristisen näköalan, joka ratkaisevasti vaikuttaa kokonaisuuteen. Tämä osa-alue korostaa arkeologisen ja sosiaalishistoriallisen tutkimuksen tuottaman tiedon merkitystä analyysissa.

RAAMATUN TEKSTI (KIRJOITTAJA)

On luultavaa, etteivät kansan köyhimmät Israelissa lukeneet tai kirjoittaneet. Nämä taidot olivat varsin pienen kansanryhmän hallussa ja keskittyivät hovin, temppelin ja taloudellisen vallan kolmioon.³³ Monissa Vanhan testamentin teksteissä kirjoittaja kohdistaa sanansa veljille tai uskonyhteisölle, joiden joukossa elävät köyhät, siis ”ne toiset” (esimerkiksi Deut. 15; Lev. 25). Kirjoittajan sosiokulttuurista kontekstia ei tule automaattisesti samastaa tekstin takana olevaan köyhän kontekstiin. Kirjoittaja saattaa ajatella köyhien puolesta, ajaa heidän asiaansa – tai myös unohtaa köyhät.³⁴ Raamatun tekstin kirjoittajan sosio-kulttuurinen ja ideologinen maailma ansaitsee sen tähden oman tarkastelunsa, vaikka tässä yhteydessä korostuvat monet perinteisen eksegeesin työvaiheet, jotka kohdistuvat tekstin analyysiin. Myös ideologiakritiikillä on keskeinen rooli.

Edellä kuvatut elementit ovat monin tavoin samankaltaisia kuin ne, joita Kari Syreeni sisällyttää kolmen maailman malliinsa. Kysymysten näkökulmat painottuvat kuitenkin eri tavoin ja saavat uuden ulottuvuuden nykykontekstin kysymysten takia. Vertailussa ”köyhä 1” ja Syreenin reaalinen maailma sisältävät samankaltaisia kysymyksiä. Samalla tavoin voi ajatella, että osat ”Raamatun teksti (kirjoittaja)” ja Syreenin tekstimaailma sisältävät samoja kysymyksiä. Syreeni käyttää myös ilmausta ”tekstin symbolinen maailma” (tekstin ideologiset ulottuvuudet). Nämä kysymykset eivät saa inter-

kontekstuaalisessa analyysissä omaa erityistä tarkasteluaan, vaikka näkökulmat kuuluvat analyysiin. Ratkaiseva ero tämän lisäksi on siinä, että Syreenin tarkastelu keskittyy muinaisen tekstin kysymyksiin, kun taas interkontekstuaalinen analyysi ottaa mukaan myös nykyhetken.

KÖYHÄ 2

Millainen on nykyhetkessä elävän köyhän näkökulma tarkasteltavaan tekstiin? On selvää, että kysymykseen ei ole vain yhtä vastausta. Köyhyiden syyt, yksittäisen ihmisen tai suuremman ryhmän sosiaalinen ja yhteiskunnallinen todellisuus, voivat tuoda esiin monia näkökulmia. Yhtä kaikki niillä jokaisella voi olla jotakin erityistä annettavaa, kun nykyhetken köyhän ääntä etsitään. Tilastotieto, valokuva, köyhän kertomus, haastattelu, runo, kattava yhteiskunnallinen analyysi, diakoniatyöntekijän kuvaus tilanteesta tai huolellisesti dokumentoitu täsmätutkimus voivat kukin osaltaan tarjota lisäinformaatiota siitä, mitä erilaisia tasoja ja näkökulmia monikerroksisesta köyhyyssilmästä löytyy. Tutkijan tehtävänä on jäsentää aineisto tieteellisessä tutkimuksessa käytettävien menetelmien mukaisesti, jotta myös muut voivat arvioida argumenttien pitävyyden. Kysymys on erityisesti yhteiskuntatieteitten käyttämien tutkimusmenetelmien soveltamisesta raamatuntutkimukseen.

Nykytodellisuudessa elävän köyhän todellisuudesta avautuu Raamatun tekstiin tärkeä asiakriittinen näkökulma. Tiedostamalla köyhyyteen liittyviä sosiaalisia, taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia ongelmia ja niiden ratkaisevan suuren merkityksen ihmisten elämässä on mahdollista havaita vastaavia kysymyksiä myös Raamatun teksteissä. Köyhä (2) voi siten olla asiakriittikin esityslistan esittäjä.³⁵

Kysymyksessä ei ole kuitenkaan oikotie tekstin taakse: siksi köyhää (2) nykyhetkessä ei tule samastaa köyhään (1), joka on tekstin takana. Toisaalta köyhyyttutkimus opettaa etsimään köyhyyteen liittyviä lainalaisuuksia: oppimalla köyhyydestä nykyhetkessä, voi oppia olennaisia puolia köyhyyden mekanismeista muissakin yhteyksissä.

TUTKIJA

Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, on mainittava tutkijan rooli. Tutkija ei välttämättä jaa nykyhetkes-

sä elävän köyhän todellisuutta, vaikka asuisi samaan aikaan samalla maantieteellisesti alueella. Ilman tutkijan kysymyksiä tutkimusta ylipäänsä ei synny, köyhä ei saa ääntä ja Raamatun teksti jää lukematta. Tutkija kantaa kuitenkin mukanaan tutkimusyhteisönsä normit ja konventiot, mutta yhtä lailla vaikuttaa oma eletty elämä: oma historia, suku, sukupuoli,

26 Katso arvioista Virpi Mäkinen (2011, 84), Risto Uro (2011, 103–106) ja Heikki Hiilamo (2011, 68–69). Perussävyltään myönteisten arvioiden joukkoon sisältyy joitakin jatkotoiveita. Uro jää kaipaamaan Raamatun köyhyystekstien perusteella kirjoitettavaa kokonaisuuden nystä, tarkennettua kuvausta käytetystä hermeneuttisesta ohjelmasta ja syventävää sosiologista tarkastelua. Hiilamo puolestaan kiinnittää huomionsa tarpeeseen tarkentaa teoksen nykyhetken kuvausta köyhyyssilmästä ja täydentää yhteyksiä yleisempään altruismitutkimukseen. Mainitut näkökulmat palvelevat varmasti jatkotyöskentelyä.

Sen sijaan Hiilamon otsikointi ”Erlainen hartauskirja” ja tulkinta siitä, että [interkontekstuaalisessa] ”tulkinna siirrytään lähemmäs saarnatyyliä” oikaisivat tutkimusprosessissa kohtuuttoman monta mutkaa. Edelleen kontekstuaalisen tai interkontekstuaalisen tutkimuksen tulkitseminen ”uskonnon harjoittamiseksi” on väärinkäsitys. Kun tutkimusta tehdään tieteellisen viitekehyksen sisällä, on kysymys analyttisestä ja kriittisestä tutkimuksesta myös silloin, kun pyritään konstruktiiviseen tai soveltavaan raamatuntutkimukseen. Toisaalta on luonnollista ja toivottavaa, että kontekstuaalisen teologian teoksia käytetään erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kirkollisissa yhteyksissä.

27 Tekstien valinta ei perustu teokseen *Poverty and Justice Bible* kuten Hiilamo 2011, 69 arvelee. Kyseinen teos on kuitenkin toiminut inspiraation lähteenä *Köyhien Raamattu* -kirjan idean syntymisessä.

28 Esimerkki interkontekstuaalisen metodin käyttämisestä tutkimuksessa Latvus 2010. Metodiat käyttävät mielellään olevissa tutkimuksissa muun muassa Sakari Häkkinen ja Esa Autero ja sitä on sovellettu syksyllä 2010 Leena Koiviston ja Kalle Peltokankaan pro gradu -tutkielmissa teologisessa tiedekunnassa Helsingissä.

29 Latvus 2002, 120–162.

30 Syreeni 1995, 14–20; 1999, 33–46.

31 Syreeni 1999, 33–46.

32 Ilmauksesta ”tekstin taakse” (behind the text) West 1991, 135–146.

33 Unsok Ro 2008, 598–601. Kirjoitustaidosta ja kirjoitetun kulttuurin syntyhistoriasta muinaisessa Israelissa katso Rollston 2010.

34 Pleins 2003, 142, 510, 473–474.

35 Vertaa Rowland 1999, 1–16. Vapautuksen teologian praxis-keskeisyys ja keskittyminen köyhien oman äänen kuulemiseen tähtäsi vastaavalla tavoin varmistamaan, että köyhien todellisuus tulee kuulluksi.

yhteiskunnallinen ja uskonnollinen arvomaailma. Vähintään on oltava tietoinen omasta sosiaalisesta kontekstistaan (social location) ja sen vaikutuksesta.³⁶

Voidakseen analysoida Raamatun köyhyys-tekstejä tavalla, jossa myös hiljaiset tai vaiennetut osapuolet tulevat tasavertaisesti kuulluiksi, on tutkijan suostuttava myös köyhien asianajajaksi.³⁷ Tätä vaatii jo pelkkä tutkimuksen sisäinen integriteetti ja asianmukaisuus.

Tämän lisäksi voi nostaa esiin myös tutkimuksen eettisen vastuullisuuden: analyysi tehdään aina sosiaalisessa todellisuudessa, johon tutkija osaltaan vaikuttaa tekemisillään ja tekemättä jättämisillään. Silloin kun yhteiskunnassa havaitaan selvä ja yleisesti tunnustettu ongelma, myös akatemialla on syytä tarttua pulmien ratkaisun etsimiseen.

Edellä kuvattujen osatekijöiden välisen aidon dialogin luominen on yksi vaikeimmista tutkijan tehtävistä. Tekninen toteutus voi vaihdella riippuen aineistoista ja tutkimustehtävästä. Perinteisesti vapautuksen teologian analyyseissa oli tapana korostaa nykykontekstia: siitä tuli aloittaa ja sen antamalla näkökulmilla Raamatun tekstien tutkimusta tuli viedä eteenpäin. Nykykontekstista aloittamisella on omat vahvat puolensa, mutta ei ole syytä jäädä työtavan osalta kiinni liian mekaanisesti yhteen esitysjärjestykseen, jos asiasyyt puhuvat toiseen suuntaan.

Oman kysymyksensä muodostaa tutkittavien asioiden ja esitysjärjestyksen suhde. Interkontekstuaalisen analyysin ei välttämättä tule noudattaa yllä kuvattuja vaiheita kohta kohdalta vaan se voi jäsentää työn esityksen selkeyden tarpeiden mukaan. Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta laajentaa tarkastelua konkreettisen tutkimuksen esittelyn muodossa. Interkontekstuaalisen metodin soveltamisen esimerkin tarjoaa kuitenkin hiljattain julkaistu Hagar-kertomusten analyysi.³⁸ Siinä tarjotaan yhtäältä diakroninen eksegeesi luvuista Genesis 16 ja 21:8–21 sekä laajennetaan tarkastelu yhtäältä kysymykseen naispuolisten orjien asemasta muinaisen Lähi-idän kontekstista (Hagarin ”silmin”) ja toisaalta nykytodellisuuteen, jossa monien naisten elämäntodellisuuteen liittyy edelleen pakottamisen ja väkivallan osuus. Interkontekstuaalinen analyysi luo eri näkökulmien välille vuoropuhelun, joka tar-

joaa perinteiseen eksegeesiin aivan uusia näkökulmia.³⁹

SKYLLAN JA KHARYBDIKSEN VÄLISSÄ

Interkontekstuaalisen tutkimuksen reitinvalinta on kuin merimatka Skyllan ja Kharybdiksen välistä (Homeros, *Odysseia* XII). Toisella puolella on nykytodellisuuden kuusipäinen hirviö, joka haluaa imaista tutkijan kitaansa ja assimiloida yhteen nykyhetken kysymykset ja heprealaisen Raamatun. Tälle rannalle on moni vapautuksen teologian veneilijäkin jäänyt. Nykyhetken analyyseillä on luonnollisesti jo arvonsa sinällään, mutta kun halutaan analysoida nykyhetken tilanteita, jotta ymmärtäisimme monipuolisemmin Raamatun tekstin merkityksen, on tutkimuksessa syytä varoa liian suoraviivaista tulkintahorisonttien yhdistämistä.

Toisaalla taas ahdistaa eksegeettisen tutkimuksen konventionaalinen normisto, joka antiikin vesipyörteen lailla pyrkii ottamaan tutkimuksen haltuunsa ja karsimaan tieteellisyyden nimissä nykyhetken kysymykset raamatuntutkimuksesta. Liian syvälle imuun joutunut veneilijä on vaarassa suistua yksipuolisuuteen. Tietoinen pyrkimys äärimmäisen tarkasta erottautumisesta nykykontekstista voi jopa luoda illuusion, että kontekstin vaikutus voitaisiin eliminoida kokonaan. Mielekkäämpää onkin tunnustaa asiantila ja pyrkiä tunnistamaan kontekstin ja oman persoonan vaikutus tutkimukseen.

Homeroksen kuvaama matkareitti kahden kurimuksen välistä johti antiikin tarinassa pieneen onnettomuuteen, mutta myös onnistumiseen. Sama pätee edelleen, sillä kulkukelpoisen reitin valinta ääripäiden välistä edellyttää työskentelyn tarkkaa perustelua, tehtyjen työvaiheiden dokumentaatiota ja uusien työmenetelmien tunnetuksi tekemistä tutkimusyhteisössä. Vaikeakulkuinen ja tuntematon reitti aiheuttaa uusien ratkaisujen etsijälle ongelmia, erehdyksiä, mutta myös mahdollisuuden onnistumiseen.

Riippumatta käytettävistä menetelmistä Vanhan testamentin ja koko Raamatun köyhyystutkimuksen tarve ja tilaus on ilmeinen. Sekä perinteisten että uusien menetelmien monipuolinen ja runsas käyttö tarjoaa parhaat lähtökohdat Raamatun köyhyys-tekstien entistä asianmukaisemmalle tutkimukselle.

KIRJALLISUUS

ANDERSON, JOHN

2010 ”Genesis. Eds. Brenner, Athalya, Archie Chi Chung Lee and Gale A. Yee”. *Review of Biblical Literature* 12/2010.

ATHERTHON, JOHN

1994 ”Introduction”. J. Atherton (ed.), *Social Christianity: A Reader*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–10.

CARDENAL, ERNESTO

2010 [1976] *The Gospel in Solentiname*. Maryknoll: Orbis.

DOMERIS, WILLIAM ROBERT

2007 *Touching the Heart of God: The Social Construction of Poverty Among Biblical Peasants*. LHB/OTS 466. London: T & T Clark.

FORESTER, DUNCAN

2000 ”Sosiaaliset kysymykset”. Alistair McGarth (toim.), *Modernin teologian ensyklopedia*, 756–763.

GELIN, ALBERT

1964 *Les pauvres de Yahvé* (1953), ET *The Poor of Yahweh*. Transl. Kathryn Sullivan. Collegeville: The Liturgical Press.

GOTTWALD, NORMAN K.

1981 *The Tribes of Yahweh: A Sociology of the Religion of Liberated Israel, 1250–1050 B.C.E.* London: SCM Press.

GÖTZELMANN, ARNDT

2005 ”Diakonische Antworten und Soziale Frage. Die historischen Wurzeln der Diakonie im ausgehenden 18. und 19. Jahrhundert”. *Zur Diakonie im 19. Jahrhundert. Überblicke – Durchblicke – Einblicke*. Hrsg. Volker Herrmann. DWI-INFO Sonderausgabe 6. Heidelberg: Diakoniewissenschaftliches Institut, 34–75.

HAKOLA, RAIMO & MERENLAHTI, PETRI (TOIM.),

1997 *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Helsinki: Yliopistopaino.

HIILAMO, HEIKKI

2011 ”Erilainen hartauskirja”. *Tieteessä tapahtuu*, 68–69.

HOMEROS

1990 *Odyseia*. Suomentanut Otto Manninen. Helsinki: WSOY.

HOPPE, LESLIE

2004 *There Shall Be No Poor Among You*. Nashville: Abingdon.

HUUHTANEN, PAULI

1976 *Opetuslapsi ja omaisuus: omaisuuden arvostukseen ja käyttöön liittyvät korostukset Luukkaan evankeliumissa*. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 29. Helsinki.

1977 *Rikkaus ja köyhyys Raamatussa*. Suomalainen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 106. Helsinki.

KLINGE, MATTI

1985 *Otavan suuri maailmanhistoria 14: Porvariston nousu*. Helsinki: Otava.

LATVUS, KARI

2002 *Arjen teologia: Johdatus kontekstuaaliseen hermeutiikkaan*. Helsinki: Kirjapaja.

2010 ”Reading Hagar in Contexts: From Exegesis to Inter-contextual Analysis”. *Texts@Contexts: Genesis*. Eds. A. Brenner, A. C. C. Lee, G. Yee. Minneapolis: Fortress Press, 247–274.

2012 ”The Debt and Interest in the Hebrew Bible: The Silent Indebted Persons with Some Finnish Companions”. *Texts@Contexts: Exodus, Deuteronomy*. Eds. A. Brenner, A. C. C. Lee, G. Yee. Minneapolis: Fortress Press. Tulossa.

LATVUS, KARI & HÄKKINEN, SAKARI &

VON WEISSENBERG, HANNE

2010 *Köyhien Raamattu*. Helsinki: Kirjapaja.

LOHFINK, NORBERT

1986 ”Von der ’Anawim-Partei’ zur ’Kirche der Armen’: Die bibelwissenschaftliche Ahnentafel eines Hauptbegriffs der ’Theologie der Befreiung’”. *Biblica* 67, 153–176.

LUOMANEN, PETRI & HAKOLA, RAIMO

2006 ”Raamattu ja kirkko postmodernissa ajassa: Raamatuntutkimuksen näkökulmia”. *Teologinen Aikakauskirja* 111, 611–629.

MÄKINEN, VIRPI

2011 ”Kirja-arvostelu teoksesta Latvus, Häkkinen & Von Weissenberg 2010”. *Teologinen Aikakauskirja* 116, 84.

36 Rhoads (2005, 14–17) tuo monipuolisesti esiin erilaisia sosiaaliseen viitekehykseen liittyviä seikkoja, joiden vaikutus tekstin tulkintaan tulee ottaa huomioon.

37 Nissinen 2010, 489–490.

38 Latvus 2010, 247–274. Katso myös Latvus 2012.

39 Hagar-analyysien arviosta katso Anderson 2010 ja Sherman 2011.

- NISSINEN, MARTTI
 2010 "Reflections on the Historical-Critical Method: Historical Criticism and Critical Historicism". *Method Matters: Essays on the Interpretation of the Hebrew Bible in Honor of David L. Petersen*. Eds. J. M. LeMon & K. H. Richards. Atlanta: Society of Biblical Literature.
- PIXLEY, JORGE & BOFF, CLODOVIS
 1989 *The Bible, the Church and the Poor: Biblical, Theological and Pastoral Aspects of the Option for the Poor*. Wellwood: Burns & Oates.
- PLEINS, J. DAVID
 2001 *The Social Visions of the Hebrew Bible: A Theological Introduction*. Louisville: Westminster John Knox.
- VAN DER PLOEG, JOHANNES
 1950 "Les pauvres d'Israël et leur piété". *Oudtestamentische Studiën* 7, 236–270.
- PREUSS, HORST DIETRICH
 1982 *Deuteronomium*. Erträge der Forschung 164. Wissenschaftliche Buchgesellschaft: Darmstadt.
- RAHLFS, AHLFRED
 1892 "עֲנִי וְעֲנִי in den Psalmen. Göttingen: Dieterichsche Verlagsbuchhandlung.
- RHOADS, DAVID
 2005 "Introduction". *From Every People and Nation: The Book of Revelation in Intercultural Perspective*. Ed. D. Rhoads. Minneapolis: Fortress Press.
- RIEKKINEN, VILHO & VEIJOLA, TIMO
 1986 *Johdatus eksegetiikkaan: metodioppi*. Toinen painos. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 37. Helsinki.
- ROLLSTON, CHRISTOPHER A.
 2010 *Writing and Literacy in the World of Ancient Israel: Epigraphic Evidence from the Iron Age*. Atlanta: Society of Biblical Literature.
- ROWLAND, CHRISTOPHER
 1999 "Introduction: The Theology of Liberation". C. Rowland (ed.), *The Cambridge Companion to Liberation Theology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–16.
- RÄISÄNEN, HEIKKI
 1993 "Raamatuntulkintaa kolmannessa maailmassa". *Teologinen Aikakauskirja* 98, 219–225.
- SCHÜRGER, WOLFGANG
 1997 "Raamatuntulkinta vapautuksen teologian näkökulmasta: Vapautuksen teologian haaste hermeneutikalle". *Raamatuntutkimuksen uudet tuulet*. Toim. R. Hakola & P. Merenlahti. Helsinki: Yliopistopaino.
- SHERMAN, PHILLIP MICHAEL
 2011 "Genesis. Brenner, Athalya, Archie Chi Chung Lee and Gale A. Yee, editors" *Review of Biblical Literature* 1/2011.
- SYREENI, KARI
 1995 *Uusi Testamentti ja hermeneutiikka: Tulkinnan fragmentteja*. Helsinki: Suomen Eksegeettisen Seuran Julkaisuja 61.
- 1999 "Wonderlands: A Beginner's Guide to Three Worlds". *Svensk Exegetisk Årsbok* 64, 33–46.
- UNSOK RO, JOHANNES
 2008 "Socio-Economic Context of Post-Exilic Community and Literary". *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 120, 597–611.
- URO, RISTO
 2011 "Sosiaalinen maailma auttaa lukemaan Raamattua toisella tavalla." *Vartija* 124, 103–106.
- VEIJOLA, TIMO
 1996 "Bundestheologische Redaktion im Deuteronomium". *Das Deuteronomium und seine Querbeziehungen*. Hrsg. T. Veijola. Schriften der Finnischen Exegetischen Gesellschaft 62. Helsinki, 242–276.
- VIDLER, ALEC R.
 1977 *The Church in an Age of Revolution*. Middlesex: Penguin Books.
- VUOLA, ELINA
 2008 "Elossa vai kuollut? Katsaus latinalaisamerikkalaisen vapautuksen teologian nykytilaan". *Teologinen Aikakauskirja* 113, 99–108.
- WEST, GERALD O.
 1991 *Biblical Hermeneutics of Liberation: Modes of Reading the Bible in the South African Context*. Second, revised edition. Maryknoll: Orbis.
- 1999 *Academy of the Poor: Towards a Dialogical Reading of the Bible*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- 2007 "Introduction". *Reading Other-wise: Socially Engaged Biblical Scholars Reading with Their Local Communities*. Ed. Gerald O. West. Semeia 62. Atlanta: Society of Biblical Literature, 1–5.